

NAFARROAKO LURRALDE ESTRATEGIA ANTOLATZEKO PROPOSAMENAREN GAI ARDATZEI EKARPENAK EGITEKO PROPOSAMENA

1go ARDARTZARI EGINDAKO EKARPENAK: GOBERNANTZA ETA AGENDA LURRALDEAREN GOBERNUARENTZAT

Eskualdez gairako eremu gisa ezarritako eremuan, Nafarroak beste lurralde batzuekin, hala nola Gipuzkoarekin, Bizkaiarekin, Arabarekin eta Iparraldearekin, duen lankidetzaren indartze eta sakondu behar du, bai gizarte- eta ekonomia-arloan, bai kultura- eta hizkuntza-arloan...

Tarteko mailako gobernantzari dagokionez, Nafarroako Toki Administrazioa Erreformatzeko otsailaren 4ko 4/2019 Foru Legea garatu behar da, Nafarroan 12 eskualde sortuta, tokiko gobernantza orekatua bultzatuz. Ezin da gehiago atzeratu behin-behinekotasun egoera bat; Nafarroako Gobernuak ahalik eta lasterren garatu behar ditu eskualdeak. Tokiko Mapa garatzeak eta eskualdeak sortzeak administrazio publikoaren antolaketa berria ekarriko du, bai eta zerbitzu publiko askoren hobetzea ere.

Gobernantza-ereduak, eremu guztietan, gardena eta parte-hartzean oinarritua izan behar du. Horretarako, herritarrak eta Administrazioa barne hartuko dituen erabakiguneak eraiki behar dira. Gobernantza garden eraginkorrek herritarren partaidetza-eredu batetik kobernantzara igarotzea eskatzen du. Hamarkada hau erabakigarria izango da... Erronka handiak ditugu aurrean (energia krisia, krisi klimatikoa, ekologikoa, zaintza krisia, ekonomikoa...). Horregatik, tresna berriak behar ditugu herritarren eta erakundeen arteko lankidetzarako; adostasunak eta lankidetzaren bilatzea helburu dutenak.

Gainera, gobernantza feministako eredu bat garatu behar da. Eta transbertsala izan behar da: politika publikoak garatzeko orduan aplikagarria (hirigintza feminista, zaintza-sistema, indarkeria matxistaren aurreko prebentzioa eta babesak...); baina baita politikaren feminizazioantz urratsak emango dituenak: parekidetasuna erakundeetan; lidergo berriak; parte hartzeko eta demokratizatzeko mekanismo berriak; intersektionalitatea, etab.

Lurralde Kohesiorako baliabideei dagokienez, oki entitateek transferentzia arrunten bidez Nafarroako tributuaren parte hartzeko duten funtsaren banaketa eta banaketarako irizpideak ezartzen dituen martxoaren 22ko 7/2022 Foru Legean ezarritako ereduak nagusitzen da. Trakzio-izaera nabarmena duten udalerrien finantzaketa zehazten duena. Hala ere, kontuan hartu behar da Lurralde Kohesiorako Funtsa Transferentzia Arrunten Funtsaren % 6,30 baino ez dela. Eta Lurralde Kohesiorako Funts horretatik Iruñeak zenbateko osoaren (2022) ia % 81 jasotzen du. Beraz, lurralde-oreka eta -kohesio eraginkorra bermatzeko duten baliabide berrien xedari dagokionez, banaketa-irizpideak zehatz-mehatz aztertu behar dira Transferentzia Arrunten Funtsaren banaketaren logikatik kanpo, kontuan hartuta NLEk FTCren banaketan ezarritakoa gaitzen duten garapen-eremu sektorialak bere gain hartzen dituela.

Lurralde Konpentsazio Funts berri bat sortzei dagokionez, lurralde-berronkak eskualdeetan eta Nafarroako eremu bakoitzean mugatzen diren plan eta proiektuen benetako beharretan oinarritu behar luke, eta ez bakarrik Nafarroako Gobernuan.

Dokumentuaren planteamendua eskualde-buruen eta trakzio-ahalmena duten udalerrien hazkunde ia eskusiboa bultzatzearen aldekoa da, eta horrek ahultasun handiko egoeran jar ditzake traktoretzat jotzen ez diren gainerako udalerriak, haien garapena eta etorkizuneko bideragarritasuna zailduz. Trakzio-ahalmena duten udalerrien eragina eta garrantzia ukaezina da eta, ondorioz, hauek garatzeko neurriak ezarri eta aplikatu behar dira. Hala ere, eskualdeen sorrerak eta eskualdeetatik abiatuta neurriak eta politikak ezartzeak, oreka handiagoa sor dezake udalerrien artean. Gainera, eskualdearen garapen-maila zehazteko, beharrezkoa da eremu bakoitzeko errealitateak eta hartzen diren garapen orekatuko akordioak aztertzea eta kontuan hartzea. Ezin dira politika eta neurri berdinak ezarri Nafarroako Erriberan edo Baztan eta Bortzirietako zonaldean.

2. ARDATZARI EGINDAKO EKARPENAK: ETORKIZUNEKO LURRALDE EREDUAREN ELEMENTU EGITURATZAILEAK

Etorkizuneko lurralde-eredua etengabe aztertu eta berrikusten egon behar diren irizpideak dira, une bakoitzeko beharretara egokitzen joan dadin, eredu itxia eta mugiezina bihurtu ez dadin.

Etorkizuneko lurralde-ereduaren elementuak zehazterakoan, berriz ere azpimarratzen da sistema polizentrikoa, eskualde-, azpieskualde- eta eskualde-guneak dituen. Tarteko hirien garapenaren aurreikuspenak ezin du eragotzi landa-ingurunea eta ahalmen txikiagoko udalerriak eta herriak bultzatzea eta garatzea, betiere Nafarroak bizi duen errealitatea kontuan hartuta.

Hala, Nafarroako Kontuen Ganberak berak tokiko sektore publikoari buruzko txostenean (2019) nabarmentzen duenez, Nafarroako udalerrien (189 udalerri) %69ak 1.000 biztanle baino gutxiago dituztela eta, guztira, biztanleriaren %8a osatzen dutela. Honi lotuta, Iruñea eta 10.000 biztanle baino gehiago dituzten hamaika udalek Nafarroako biztanleriaren % 58a osatzen dute.

Lurralde estrategia pertsoneri lotuta egon behar da. Dokumentuan ez dago pertsonen eta haien gizarte-baldintzen inguruko erreferentziarik.

Beraz, beharrezkoa da despopulazioaren aurkako estrategia transbertsalak planteatzea, herriak eta landa-ingurunea hirien alde hustu ez daitezela. Ezin dugu ahaztu Nafarroako lau udalerritik bat despopulazio-arrisku larrian dagoela. Beharrezkoa da paradigma aldaketa bat lurralde-garapen iraunkorrerako eredu baterantz.

Azken hamarkadetan garatu den ereduak desoreka nabarmenak eragin ditu eta eremu deprimituen eta udalerririk txikien biziraupena arriskuan jarri ditu. Horregatik, beharrezkoa da iraganeko inertzia errepikatzen ez dituen eredu bat jorratzea.

Orain arte aipatutakoa errepikatzeko asmorik gabe, ekarpen orokorrean eta 1. ardatzari dagokion ekarpenean proposatutakoa erreproduzitzat jotzen dugu.

Etorkizuneko lurralde-ereduko elementuen barruan, euskara alde batera uzten da berriro, eta hori zuzendu egin behar da.

Tarteko eskala zehaztean, berriz ere izaera loteslea ematen zaio NLEk udalaz gaindiko eremuen lurralde-plangintzari buruz ezartzen duenari. Honen bidez, udal-autonomia eta udalen erabakitze-ahalmenari mugak ezarri nahi zaizkio. Ezin dugu ahaztu udalak direla herritarrengatik hurbilen dauden administrazioak eta, ondorioz, beste inork baino hobeto ezagutzen dute udalerriaren errealitatea. Ezin da izaera loteslearen bidera itzuli orientagarriaren gainetik.

3. ARDATZARI EGINDAKO EKARPENAK: PAISAIA ETA ONDAREA

Landa eremuan paisaia eta ondarearen babesa eta lurralde antolaketa eta hirigintza plangintzaren arteko oreka bermatu behar da.

Ezin dugu ahaztu hamarkada hau erabakigarria izango dela aurre egin behar diogun krisi klimatiko eta ekologikoaren ondorioak geldiarazteko, eta, alde horretatik, paisaia eta lurzoruen balio ekologikoa babestea ezinbestekoak dira. Horregatik, balio ekologikoa duen lurzoruen degradazioa saihesteko politika publikoak gauzatu behar dira; eta hiri-berroneratzea eta ingurunea klima-aldaketara egokitzea sustatu behar da. Eta horretarako, hirigintza jasangarri baterantz egin behar da.

Horrekin batera, herri-lurren defentsa elementu estrategiko bat izan behar da.

Gainera, garrantzitsua da nekazaritza eta abeltzaintza ekologikoari balioa ematea, inguruneari onura dakarkiolako.

Amaitzeko, ezin dugu ahaztu landa eremuan etxebizitzak birgaitu eta bizigarritasun-zedulak lortzeko zailtasunak daudela, eraikinen tipologia berezia dela eta.

4. ARDATZARI EGINDAKO EKARPENAK: IKUSPEGI KLIMATIKOA

Beharrezkoa da trantsizio energetikoa tokian-toki klima aldaketari aurre egiteko modu nagusi bezala txertatzea.

Erregai fosiletan oinarritutako energia-sistema batetik sorkuntza berriztagarrian oinarritutako sistemara igarotzeko pausuak garatu behar dira. Horretarako, ezinbestekoa da lurraldea bere osotasunean aztertu eta antolatzea, eta sorkuntzarako instalazioak, azpiestazioak eta linea elektrikoak ezartzeko erabakirik onenak hartzea.

Horrekin batera, energia-autokontsumoa areagotu behar da, eta, bereziki, tokiko energia-komunitateak sortu behar dira, herritarren partaidetzarekin. Gure ustez, gaur egun, energia-komunitateak sortzea energiaren kudeaketa demokratizatzeko neurri nagusia da.

Horregatik, premiazkoa eta lehentasunezkoa da energia-sorkuntzako modalitate horiek erraztea eta zabaltzea, herritarrentzat, enpresentzat eta Administrazioarentzat berarentzat aukera bat direlako.

5. ARDATZARI EGINDAKO EKARPENAK: AZPIEGITURA BERDEA

Tokiko ekonomiak indartzeari eta tokiko aberastasuna sortzeari lehentasuna ematea.

6. ARDATZARI EGINDAKO EKARPENAK: LURRALDE-METABOLISMOA

NLEren dokumentua, prestazio handiko tren/AHT faktore positibo gisa aurkezten da, trenbidearen irisgarritasunerako irtenbide gisa. Prestazio Handiko Trena NLEn sartzeari desegokia da, eta Nafarroan proiektuan dauden Abiadura Handiko Trenaren (AHT) plataforma guztien tramitazioa etetea proposatzen dugu. Trenbidearen garraio-ereduarekin lotutako guztia birpentsatu eta birplanteatu behar da, egungo trenbide-azpiegiturak modernizatzearen aldeko apustu irmoa eginez, azpiegitura horiek Europako zabalera egokitzuz, bidaiariei eta salgaiei irtenbidea emanez, helmugun arteko denborak hobetuz eta lurralde-kohesioa erraztuz.

Deigarria da NLEren zirriborroa hain orokorra eta puntu batzuetan anbigua izatea eta, hala ere, 6.5.2 puntuan sare elektrikoaren konexioei buruzko konpromiso oso zehatza hartzea (potentzia jakin eta trazatu zehatzekin). Bistan da proposatzen diren proiektuetako batzuek herritarren erantzun oso garrantzitsua eragin dutela azken urteotan, eta Nafarroako toki entitate askoren kontrako jarrera, haien afekzioak eta garapen eredia direla eta. Aukera eman beharko litzateke hainbeste ertz dituzten eta azterketa eta eztabaida lasaia eskatzen duten azpiegituren ondorengo azterlan edo birplanteamenduei. Bestela, badirudi proiektu jakin bat finkatu nahi dela lurraldea antolatzeko tresna baten bidez.

Energiaren erabilerari dagokionez, energia-kontsumoa murrizteko printzipioa sartu beharko litzateke.

Bestalde, NLEk energia sorkuntza berriztagarriko instalazioak indartzea planteatzen du, eta bideragarria denean ezarpen berriak sortzea baino, egun existitzen diren lineak eta loturak aprobetxatuz, lurraldearen gaineko inpaktua murrizten. Hala ere, apustua ez da azpiegitura horien garapen- eta kudeaketa-ereduak herritarrengan eta ehun ekonomikoarengan zuzeneko eragina izan dezan.

6.8.1. putuan ez da aipatzen autobuseko bidaiarien hiriarteko garraioa, lurraldea egituratzeko eta kohesionatzeko funtsezko tresna izanda ere: herritarrak zerbitzu publikoetara hurbiltzen ditu eta ezinbesteko tresna da despopulazioari aurre egiteko. Gai hori argi eta garbi sartu behar da NLEn.

Dentsitate txikiko landa-eremuetako eskariaren arabeko garraio-konponbideek, proposatzen badira ere, irtenbide osagarri bat izan beharko lukete hiriarteko garraio-zerbitzu nahikoa eta egokiarekiko. Beharrezkoa da inbertsio handiagoko egitea eta zerbitzu hori handitzea, gaur egun oso eskasa baita. Horren erakusle da

bidaiarien hiriarteko garraio-lineen lizitazio-prozesuak atzerapen kezkarria dutela. Beraz, epe laburrera lizitazio-prozesu horiek gauzatu behar dira, eta epe luzera, eskualdeka garraio-beharrak arretaz eta anbizio handiagoz aztertu eta gastu publiko handiagoa bideratu beharko da.

7. ARDATZARI (GARAPEN SOZIOEKONOMIKOA) EGINDAKO EKARPENAK

Garapen sozioekonomikoaren arloko helburuak zehaztean, besteak beste, ekonomia berde baterako prozesuak orientatzea proposatzen da. Eragindako lurraldearen gizarte- eta ingurumen-faktoreak errespetatzea zutabe garrantzitsua izan behar da antolamendu-tresnak definitzeko eta tokiko autonomia errespetatzeko.

Ekonomia berderako trantsizioari dagokionez, erabilera eta jarduerak ezaugarritzeko eta arautzeko ekoizpen-moduei dagokienez, zehaztu behar da erabilera eta jarduera horiek kontuan hartuko dutela herritarrentzako onura zuzena egotea, eta lurraldeak ez dituela bere baliabideak eta plangintza gutxi batzuen onurarako jarriko, gehiegizko dimentsioa duten azpiegiturekiko eta lurraldea kudeatzeko ahalmena galtzea eta desoreka sortzen duten proiektu faraonikoekiko espekulazio-jarrerak saihestuz.

Jarduera ekonomikoko eremuetarako lurzorua gainetik, lehendik dagoen lurzoru industrialaren erabilera eta okupatu gabeko edo degradatutako eremuen berreskurapena gailendu beharko lirake, eragin-eremu berean jarduera ekonomikoko eremu berriak sustatu aurretik, lehentasuna emanez hiri-espazioak berronertzeari eta erabiltzeari, lurzorua okupazio berrien alternatiba gisa. Horrek, jakina, ez luke eragotzi behar udalerrietan finkatutako ehun sozioekonomikoaren beharrei erantzuteko tokiko poligonoak sortzea, kontuan hartuta udalerririk ez dagoela industria-lurzorurik edo okupatu gabeko eremurik.

Lehen sektorea klima-aldaketara egokitzeari dagokionez, dokumentuan aipatutakoaz gain, Nafarroako Gobernuak toki-erakundeei eta herritarrei ematen dizkien aholkularitza-zerbitzuak mantendu eta indartu beharko ditu, eta, hurbiltasun ikuspegi batetik, lehen sektorean inplikaturik dauden eragileei zerbitzu bat bermatuko die beti ere, gaur egun ematen diren zerbitzuak itxi edo urundu gabe.

Erronka demografikoa eta lurraldeen arteko desorekak zehazteari dagokionez, egoera ahulenean dagoen gizarte baten premiei erantzun dieten gizarte-zerbitzuak ezartzeko, ezinbestekoa da giza baliabideak eta baliabide ekonomiko nahikoak ematea. Hau aurrera eramateko egiturari dagokionez, eta urteko egoera politiko eta aurrekontu-egoerek ez dute mugarik jarri behar, hauek ziurgabetasuna sortzen dute.

Pertsona egoiliar berriak instalatzeko, etxebizitza-sustapen gehiago ezarri beharko lirake landa-eremuetan, despopulazioari aurre egiteko politika gisa. Etxebizitza publikoa eta alokairua sustatzea, eta, horretarako, honako ekimen hauek abiaraztea: hutsik dauden etxebizitzak erregistratzea, hutsik dauden etxebizitzak alokairua sustatzea, etxebizitza publikoko parke bat sortzea, eta landa-eremuetan etxebizitzak birgaitzea ahalbidetzen duten arauzko neurriak.

Erronka demografikoa eta lurraldeen arteko desorekak zehazteari dagokionez, herritar berrien aniztasun- eta harrera-politikari dagokionez, biztanleria migratzaileak duten egoerari erreparatu behar diogu. Honen harira, arlo sozioekonomikoan eta demografikotik erreparatu behar diogu gai honi ze eta zailagoa da landa-eremuetan finkatzea etxebizitzaren, lanaren eta abarren arazoengatik. Nafarroako lurralde-garapenean oso garrantzitsua da eta izango da ikuspegi migratzaile batetik lantzea eta gure lurraldean bizi eta lan egin ahal izateko politika ezberdinak inplementatzea dakar.

Sartu beharko lirakeen beste gai batzuk hezkuntza- eta prestakuntza-eremuarekin lotuta daude, eta lehen hezkuntzan, bigarren hezkuntzan eta lanbide-heziketan arazoizko baldintzetan sartzea sustatzen dute, 30 eta 49 urte bitarteko pertsonak euskarri formatuko biztanleentako egoiliar berriak sartzen lagun dezaten. Gainera, kontuan izan behar da beharrezkoa dela D ereduaren aplikazioa zabaltzea eta kalitatezko hezkuntza-zuzkiduren sare bat gaitzea Nafarroa osoan, bai hezkuntza-aukera handiagoak ahalbidetzeari dagokionez, bai azpiegituren hobekuntzari dagokionez.

Osasunaren eremuan, Lehen Mailako Arretaren narriadura kontuan hartuta, landa-eremuetako eskualdeetan nagusiki gertatzen ari den arazo hori konpondu behar da, horrek landa-eremuen garapena zailtzen duen eguneroko eta egiturazko arazoa dakar. Landa-garapenaren izaeraren ikuspegi berri baterako, ezinbestekoa da kalitatezko osasun-zerbitzua izatea herritarrentzat.

Bestalde, erronka demografikoari eta lurraldeen arteko desorekei aurre egiteko eta lurraldea kohesionatzeko tresna izango dela bermatzeko, hizkuntza autoktonoaren (euskararen) presentzia eta erabilera bermatzeko eta sustatzeko konpromisoa hartu behar du, lurraldearen garapenaren, orekaren eta kohesioaren oinarritzko aldagai gisa.

Genero-ikuspegiari eta aukera-berdintasunari dagokienez, lurralde- eta hirigintza-antolamenduko tresnek ez dute soilik kontuan hartuko genero-ikuspegia, baizik eta nahi eta nahi ez aplikatu beharreko ikuspegia da NLEren dokumentu osoan.

Bizigarritasun- eta etxebizitza-baldintzei dagokienez, foru-legediak gizarte-premia eta -errealitate berrietara egokitu behar du, eta bizitoki berriak sartzea aztertu beharrean, txertatu egingo ditu.

Konektibitateari dagokionez, baliabideak jarriko dira Nafarroako herritar guztientzat sareak zabaldu ahal izateko, batez ere sakabanatuta dauden eremuetan eta landa-eremuetan.

8. ARDATZARI (LURRALDE- ETA HIRIGINTZA-ANTOLAMENDUA) EGINDAKO EKARPENAK

Lurralde- eta hirigintza-plangintzarako oinarrietan, dokumentuak transmititu nahi duen espiritu loteslea errepikatzen da berriro. Ideia hau ondoren izapidetuko den Dokumentuan jaso beharko da. Berriz ere azpimarratu nahi dugu tokiko autonomia bermatzeko beharra eta dokumentuaren izaera orientagarria.

Hirigintza-antolamenduaren plangintzak integrala izan behar du. Lurralde-kohesioaren ikuspegitik.

ARDATZ ESPEZIFIKO BERRI BAT SARTZEKO EKARPENAK: GIZARTE-BABESA/ONGIZATEA

7. ardatzean berdintasuneko eta ongizateko lurralde-sistema aipatzen bada ere, garrantzitsua izango litzateke ardatz tematiko gisa ezartzea eta jarraian proposatzen direnak bezalako gai batzuk txertatzea.

Ezberdintasun sozialak areagotzen ari diren heinean, beharrezkoa da pobreziaren indizea murrizteko eta gizartearen polarizazioa murrizteko politika publikoak garatzea.

Gizarte-inbertsioa handitzea, bizitza duina bermatzeko beharrezko. Herritarren ongizatea eta pertsonak erdigunean jartzen duten eta inbertsioa zeharka lantzen duten gizarte-politikak beharrezkoak dira.

Horrekin batera, zainketa-sistema kohesionatu, justu eta solidario bati ekin behar zaio Nafarroarentzat.

Azken batean, azterlan guztiek esaten badute 2050ean adineko pertsona gehiago izango gara eta beraz mendekotasun handiagoa izango dugu. Egoera horri aurre egiteko zainketa sare bat egituratu beharko da eta osatzeko bai hezkuntzan eta kirolean beharrezkoak diren azpiegiturak bermatu beharko dira.